

С. В. Кульчицький, Е. І. Драніщева

Колективізм

КОЛЕКТИВІЗМ (від. лат. *collectivus* – збірний) – одне з найбагатозначніших понять у соціогуманітарних науках. Уперше його використав франц. економіст К. Пеккер у праці «*Theorie nouvelle d'economie sociale et politique*» («Новітні теорії соціальної і політичної економіки», Париж, 1842) на позначення ідеал., на його думку, соц. ладу з усупільненими продуктив. силами природи та соціалізов. [капіталом](#). Надзвичайно популяр. було поняття «К.» у СРСР. Його протиставляли засн. на приват. власності [індивідуалізму](#) й розглядали як осн. рису соціаліст. і комуніст. відносин. Найважливішими принципами сформульов. у програмі КПРС т. зв. морал. кодексу будівників [комунізму](#) визнано К. і товарис. взаємодопомогу. [В. Винниченко](#), розчарувавшись у комунізмі, почав розвивати (вперше у романі «*Нова заповідь*», 1932) вчення про [конкордизм](#) – систему духов., матеріал., правової та фіз. згоди між людьми, що ґрунтується на колектократії (універсал. системі вироб. кооперативів, у якій всі працівники є співвласниками кожного окремого підприємства і тому мають право на свою частку прибутку). Концепція колектократії подібна К. у значенні, якого надавав цьому терміну К. Пеккер, хоча малоімовірно, що В. Винниченко послуговувався його працями. Швидше за все, витоки колектократії – у «нар. капіталізмі», який розвивався у США від кін. 19 ст. Тоді окремі приватні підприємства почали розподіляти частину прибутків між працюючими та випускати додатк. акції для придбання їх чл. труд. колективу. Нині колективне та індивідуальне протиставляють у культурол. компаратив. дослідж., зокрема вважають, що людина зх. культури формується як індивідуаліст і визнає незалежність фундаментал. цінністю соціалізації, тоді як людина сх. культури (насамперед япон.) формує своє «я» залежно від думок, почуттів та дій ін. людей у стосунках з ними. Однак здійснені останнім часом крос-культурні дослідж. не підтверджують наявності жорсткого протиставлення К. та індивідуалізму в соц. поведінці представників різних типів культур. Так, Ф. Фукуяма у своїх публікаціях продемонстрував високий ступ. неоднорідності як зх., так і сх. суспільств з погляду співвідношення К. й індивідуалізму. Низка соціологів наприкінці 1980-х рр. запропонувала концепцію комунітаризму, в якій зроблено спробу поєднати переваги К. та індивідуалізму, щоб забезпечити баланс прав і свобод особи та інтересів суспільства. Останнім часом у соціогуманітар. науках виникла концепція «нового К.» (йдеться про колективні дії у боротьбі з тероризмом, хворобами, бідністю та неписьменністю), на якій ґрунтуються деякі про-

грами ООН, МВФ, Всесвіт. банку.

К. – риса особистості, що відображає рівень її соціального розвитку і проявляється в особистій відповідальності за суспільний прогрес, за колектив, у дружньому співробітництві між учасниками групи, взаєморозумінні, свідомому підпорядкуванні власних інтересів інтересам колективу тощо. К. є основою сприятливого соц.-психол. клімату в групі, що створює оптимальні умови для її згуртування і функціонування. Формується під час виконання колектив. діяльності, яка об'єднує членів колективу спільними бажаннями й емоц. переживаннями при досягненні поставленої мети. У структурі К. значну роль відіграють сусп. інтереси особистості, її прагнення до спілкування з людьми і спільної роботи з ними, вміння поєднувати суспільне з особистісним і за необхідності надавати перевагу інтересам колективу й суспільства. К. характерний для груп високого рівня розвитку і колективів, де поєднується з колективіст. самовизначенням і колективіст. ідентифікацією, будучи основою згуртованості та єдності групи. Основи К. закладають у сім'ї, яка є первин. ланкою суспільства. Приклад батьків як членів колективу, де вони працюють, їхнє ставлення до своєї роботи і співроб. мають вирішальне значення у формуванні колективіст. рис характеру дитини.

Рекомендована література

1. S. Lukes. Individualism. Oxford, 1973;
2. J. O'Neill. Modes of Individualism and Collectivism. London, 1973 (співавтор); Тейлор Ш. Соціальна психологія / Пер. с англ. С.-Петербург, 2004 (співавт.); Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Пер. с англ. Москва, 2004;
3. Кульчицький С. Володимир Винниченко: світоглядна еволюція // Громад.-політ. діяльність В. Винниченка (до 125-річчя від дня народж.). К., 2006.
4. Коллектив и личность. Москва, 1975;
5. Матюша І. К. Особистість і колектив як цілісна гармонійна система. К., 1997.

Бібліографічний опис:

Колективізм / С. В. Кульчицький, Е. І. Драніщева // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-5526>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).